

Inhoudsopgave

Deel I, Biografie, opleiding, bedrijf, architectuurtheorie

Introductie	17
Historiografie	19
Onderzoeksvragen en methode	20
Korte biografische schets	24
Het atelier, geschiedenis en ontwikkeling	31
Vader Van Bourscheit en de architectuur	33
Vader en zoon Van Bourscheit werken samen van 1713 - 1728	34
Het bedrijf van Van Bourscheit de jonge	38
Tekenen en vasseren, twee voorbeelden	40
De praktische organisatie van het bedrijf	50
De medewerkers van het atelier, gegevens uit het Boek van Incoop	52
<i>Meester steenhouwers</i>	53
<i>Knechten</i>	54
<i>Beeldhouwers die meewerken aan grote bouwwerken van de jaren veertig</i>	54

<i>Leerlingen</i>	54
<i>Meester schrijnwerkers</i>	55
<i>Overige ambachtsslieden</i>	55
<i>Uitvoerders</i>	55
<i>Leveranciers van materialen</i>	56
<i>Leveranciers van steen en marmer</i>	57

Van Bourscheit en Antwerpen 59

Achtergronden bij de betrokkenheid die Van Bourscheit had bij het onderwijs aan de Antwerpse Academie voor Schone Kunsten	59
De Antwerpse 'Archimedes'	59
De geschiedenis van de Academie voor Schone Kunsten	60
<i>Welke positie nam Van Bourscheit in?</i>	64

Le bon Goût, de architectuurtheorie van de achttiende eeuw 66

Inleiding	66
Le bon goût en de Academie te Parijs	66

Deel II, Opdrachtgevers

IIA Opdrachtgevers in de Noordelijke-Nederlanden . . . 75

Inleiding 75

Het netwerk van de architect - ingenieur tevens handelaar 76

Het milieu van de opdrachtgevers in de Noordelijke Nederlanden 77

Opdrachtgevers van de belangrijke werken in de Noordelijke-Nederlanden 78

De familie van der Mandere 78

Johan van Westerwijck, beschermeling van Ewout van Dishoeck . 79

De familie Van Dishoeck 79

De familie van den Brande 81

Een Haagse opdrachtgeefster 82

Overige opdrachtgevers in de Noordelijke-Nederlanden . . . 83

Van der Poort 83

Familie van Citters 83

Het epitaaf te Oosterland als voorbeeld van de contacten rond een opdracht 85

Johan Lantsheer 88

Pieter Mogge 88

Jan de Munck als contact met opdrachtgevers 89

Johan van de Perre 90

Vaste klanten die nog stamden uit de beginperiode van het bedrijf van Van Bourscheit de Jonge 91

II B Opdrachtgevers in de Zuidelijke-Nederlanden 92

Het milieu van de opdrachtgevers te Antwerpen
en omgeving en de belangrijke opdrachtgevers voor zijn carrière als architect 92

Werkzaamheden aan de buitenplaats Hemsdael te Hemiksem . . 93

Het streven naar een adellijke titel 94

Regeerders en hoogwaardigheidbekleders 94

Kunstliefhebbers 95

De familie de Pret en het netwerk van Antwerpse opdrachtgevers tussen 1728 en 1740 96

De buitenplaats van Johanna de Pret, het Hof van Schilde 99

De familie Roose, een verbindende schakel 101

Leden van de familie du Bois 101

Een portret van Johan Antoni du Bois voor diens buitenplaats Het Schoonselhof 103

De familie van Susteren 105

De familie van Colen 105

De verbouwing van het kasteel van Bouchout 107

De familie Della Faille 108

Mechelen 108

<i>Heer van Loenhout</i> · · · · ·	109	<i>Schouwen</i> · · · · ·	134
<i>Stedelijke en kerkelijke overheden</i> · · · · ·	109	<i>Plafonds en stucwerk</i> · · · · ·	136
Deel III Werken		<i>Trappenhuis</i> · · · · ·	139
Inleiding · · · · ·	113	<i>Verdiepingen en souterrain, 'commoditijten' voor het personeel</i> · ·	139
III A. Stadspaleizen · · · · ·	117	<i>Concluderend</i> · · · · ·	140
Inleiding · · · · ·	117	<i>Latere ontwikkelingen en sloop</i> · · · · ·	140
Locale architectuur · · · · ·	117	Huis Van Westerwijck · · · · ·	141
D'Avilers stadspaleis als prototype · · · · ·	118	<i>De opdrachtgever</i> · · · · ·	142
Veranderingen in de tijd van Van Bourscheit · · · · ·	120	<i>De opdracht</i> · · · · ·	142
Ideale architectuur, 'reguliere' indeling en 'commoditijten'		<i>De plattegrond</i> · · · · ·	145
naar opvatting van Van Bourscheit · · · · ·	122	Het huis van Gaspar van Horne · · · · ·	145
De grote stadspaleizen in de jaren dertig · · · · ·	125	<i>rekeningen</i> · · · · ·	145
Het Van Dishoeckhuis als het ideale voorbeeld van een stadspaleis		<i>De opdrachtgever en de opdracht</i> · · · · ·	145
in de Noordelijke-Nederlanden · · · · ·	126	Het Van den Brandehuis · · · · ·	146
<i>Opdrachtgever Antonie Pieter van Dishoek</i> · · · · ·	126	<i>De opdrachtgever</i> · · · · ·	146
<i>De opdracht</i> · · · · ·	126	<i>De opdracht</i> · · · · ·	146
<i>De gevel</i> · · · · ·	128	<i>De architectuur</i> · · · · ·	147
<i>plattegrond</i> · · · · ·	130	<i>Oorlogsschade</i> · · · · ·	148
<i>Representatieve routes</i> · · · · ·	131	<i>De plattegrond</i> · · · · ·	148
		Het Huis Huguetan aan het Lange Voorhout in Den Haag · · ·	150

<i>Opdrachtgeefster en opdracht</i>	150	<i>De tekeningen met aanwijzingen voor de ambachtslieden</i>	171
Vanaf jaren veertig stadspaleizen in de Zuidelijke-Nederlanden en het Van de Perrehuis	150	<i>Poorten</i>	173
<i>Inleiding</i>	150	<i>Boedelinventaris, reeksen representatieve vertrekken</i>	174
<i>Het type</i>	152	<i>De boedelinventaris uit 1779 zie bijlage</i>	174
Het huis De Fraula aan de Keizerstraat	155	<i>Profileringen</i>	183
<i>De opdrachtgever</i>	155	<i>Twee ontwerptekeningen voor een trapsael</i>	183
<i>De opdracht</i>	155	Het stadspaleis voor Joan Alexander van Susteren aan de Meir 184	
Lange Nieuwstraat 94	157	<i>De opdrachtgever</i>	184
<i>opdrachtgever</i>	157	<i>De opdracht</i>	185
<i>De opdracht</i>	157	<i>De gevel</i>	186
<i>Het bouwproces, de informatie uit rekeningen en brieven</i>	157	<i>De rekeningen, brieven en het boek van Incoop</i>	187
<i>Het stadspaleis dat ondanks restauraties het achttiende-eeuwse uiterlijk uit de tijd van Van Bourscheit behoud</i>	159	<i>Een beeld van het bouwproces naar aanleiding van deze rekeningen</i>	188
De Grote Robijn, Lange Nieuwstraat 22, distribution et la belle décoration	163	<i>Latere bewoners</i>	195
<i>De opdrachtgever</i>	163	<i>Plattegronden uit 1812 en het concept van het ideale stadspaleis door Van Bourscheit</i>	195
<i>De opdracht</i>	163	<i>De toestand in 1812 wat is op te maken uit de plannen om het paleis aan te passen aan de wooneisen van Napoleon</i>	197
<i>De rekeningen</i>	163	<i>Het souterrain</i>	197
<i>La belle décoration, de samenhang tussen ideaal plattegrond en gevels</i>	164	<i>Begane grond</i>	197
<i>Voorgevel</i>	170	<i>Verdieping</i>	198

<i>Zolder</i>	198	<i>Van Bourscheit's visie op de ideale buitenplaats</i>	226
<i>De aankleding van de representatieve reeks vertrekken in beeld</i>	202	<i>Het tot stand komen van het plan en het resultaat</i>	227
Het huis Osterrieth aan de Meir	207	<i>Het resultaat</i>	229
<i>Ontwerptekening en voorgevel</i>	207	<i>Beeld uit de rekeningen</i>	230
<i>De opdrachtgeefster en de opdracht</i>	208	<i>De ontvangst</i>	232
<i>Het bouwproces</i>	209	Der Boede	232
<i>Het type</i>	210	<i>De buitenplaats van Jacob van der Mandere</i>	232
Het Van de Perre huis te Middelburg	211	<i>De architectuur van Der Boede</i>	233
<i>Opdrachtgever</i>	211	<i>Het interieur</i>	233
<i>De opdracht en briefwisseling</i>	211		
<i>Het verloop van de opdracht</i>	213	Buitenplaatsen rond Antwerpen	
<i>Is Van Bourscheit nu wel of niet de ontwerper</i>	215	<i>De grote werken: inleiding</i>	237
<i>Het verloop van de discussie in de brieven</i>	217	Het kasteel te 's-Gravenwezel	238
		<i>Een reconstructie van het verloop van de opdracht</i>	238
IIIB, Buitenplaatsen	223	<i>De werkzaamheden onder Melchior</i>	238
<i>Inleiding</i>	223	<i>De voltooiing onder Joan Alexander van Susteren</i>	239
<i>Het type</i>	223	Kasteel Sorghvliet Hoboken	248
<i>Het ideale voorbeeld van een buitenplaats</i>	225	<i>Opdrachtgevers</i>	248
Sint Jan ten Heere	225	<i>Het huis zoals het er nu nog uitziet</i>	248
<i>Johan Pieter van den Brande</i>	225	<i>De werkzaamheden onder Du Bois, de oude</i>	249

<i>De grote metamorfose van de buitenplaats onder Jean Joseph du Bois</i>	249
<i>Jean Joseph du Bois</i>	251
<i>Het bouwproces</i>	252
<i>Plattegrond</i>	258
<i>Sorghvliet, de boedelinventaris uit 1757 en de plattegrond</i>	258
<i>Iconografie</i>	259
De Tanghof te Kontich	260
<i>L'art de distribution</i>	260
Het kasteel van Vorselaer	266
<i>De rekeningen i.v.m. het kasteel van Vorselaer</i>	267
IIIC. Opdrachten van stads -en kerkbesturen	274
Het stadhuis te Middelburg	274
<i>De gevels</i>	276
<i>De criminele vierschaar</i>	277
Koepoort	278
<i>rekeningen</i>	278
<i>De opdracht</i>	278
Stadhuis te Lier	279
<i>Geschiedenis van de opdracht</i>	279

<i>De opdracht</i>	279
<i>De rekeningen en bouwproces</i>	279
<i>De architectuur</i>	283

Deel IV, Architectuurtaal: ontwikkeling en invloeden

Inleiding 287

<i>De architectuurtaal vanuit diverse invalshoeken</i>	287
<i>Modebewust architect, nieuwe gevels, Meissonnier, het succes van de beeldhouwer-architect</i>	287
<i>De 'Zwier' in de gevels van Van Bourscheit</i>	289
<i>Terugblik</i>	290
<i>Altaararchitectuur, Franse invloeden, Fischer von Erlach en de Weense hofarchitectuur</i>	290
<i>De inventies van Hendrik Frans Verbrugghen als representant van de 'Antwerpse architectuurschool'</i>	296
<i>Klassieke gevelschema's</i>	299
<i>De karakteristieke middentravee, een eigen interpretatie van moderne architectuurontwikkelingen in Frankrijk</i>	301
<i>Eigen inventies</i>	303
<i>Ornament in vroege werken, jaren dertig</i>	304
<i>De gevels uit de jaren veertig en vijftig</i>	305

<i>Elk gebouw heeft een eigen karakter</i>	312
<i>Ornamentprenten</i>	321
<i>de architectuurtractaten</i>	322
<i>Het belang van het juist uitwerken van het ornament</i>	324
<i>De nieuwste Zwier</i>	325

Deel V: Samenvatting en conclusies

Samenvatting en conclusies	329
<i>Opleiding en ontwikkeling tot architect</i>	329
<i>Het architectuurbedrijf</i>	329
<i>De beeldhouwer-architect als een man met smaak</i>	330
<i>Franse invloed, de interpretatie door beeldhouwer architect Van Bourscheit</i>	331
<i>De kunst van het profileren</i>	332
<i>Ornament</i>	332
<i>Van Bourscheit en Boffrand</i>	332
<i>Caractère</i>	333
<i>Technische inventies, meer onderzoek is wenselijk</i>	333
<i>Erkenning als architect met bon goût</i>	334
<i>Stilistische eenheid</i>	334

Summary

Bibliografie en bijlagen

Bibliografie:	349
Beknopte lijst primaire en secundaire bronnen	349
Bijlage I	357
Bijlage II	361
Bijlage III	373
Bijlage IV	381
Bijlage V	385
Bijlage VI	388

Du Bos schreef in zijn *Réflexions*: Raisonne-t-on pour sçavoir si le ragoût est bon ou s'il est mauvais, & s'avisait-on jamais, après avoir posé des principes géométriques sur la saveur, & défini les Qualités de chaque ingrédient...., de discuter la proportion gardée dans leur mélange, pour décider si le ragoût est bon? On n'en fait rien. Il est en nous un sens fait pour connoître si le Cuisinier a opéré suivant les règles de son art. *On goûte le ragoût, & même sans sçavoir ces règles, on connaît s'il est bon.*

Réflexions critiques sur la poésie et la peinture, 3 delen, Parijs ed. Princ. 1719, deel II blz 341, geciteerd uit W. Szambien, *Symétrie, Goût, Caractère*, Parijs, 1986